

שבת דף ס"ג, טלטול והוצאה מרשות לרשות בכלי נשק¹

- 1. שבת, דף ס"ג:** "לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח, ואם יצא - חייב חטאת. רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים: אינן אלא לגנאיי".
- 2. שולחן ערוך אורח חיים, ש"א ז':** "לא יצא איש לא בסייף (משנה ברורה: "ואפילו אם הוא חגור במתניו מפני שדרך הוצאה הוא כך בחול") ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח ולא בכלים שאינם תכשיט, ואם יצא חייב חטאת, ולא בשריון ולא בקסדא ולא במגפים, ואם יצא פטור שהם דרך מלבוש".
- 3. ערוך השולחן שם, נ"א:** "והטעם מפני שדברים אלו אינם תכשיטין בעצם אלא לבעלי מלחמה הרי הם כבגדיו אבל בסתם בני אדם הרי הם משא [כ"מ מפי ה"ר עובדיה במשנה פ"ו מ"ד ע"ש] ולכן הבעל מלחמה כמו העובד בצבא המלך הם כבגדיו".
- 4. "פרקי מוקצה", הרבנות הצבאית:** "בשו"ת משיב מלחמה ב' ס"א כתב על פי ערוך השולחן, שהנשק הוא בגדר מלבוש ביחס לחייל, ולכן נחשב ככלי שמלאכתו להיתר'. גם לדעתו, מסתבר שחיילים הנושאים את הנשק רק בזמן השמירה, לא יוכלו להחשיבו למלבוש. למעשה, רבים חלקו על דברי ערוה"ש. ואף ערוה"ש עצמו כתב זאת ביחס לצבא רוסייה, שבו נהגו ללכת בנשקים מקושטים ומעוטרים, ולא ביחס לצה"ל".
- 5. שו"ת דברי יציב, אורח חיים קמ"ח:** "מכתבך קבלתי, ומה ששאלת אודות נשיאת נשק בשב"ק שהחוק מחייב זאת לאנשי הצבא. סתמת ולא בארת, דזה ודאי אם הוא לשמירה ולהגן דשרי ... אבל כשאנו בכה"ג, זה ג"כ פשיטא דשלא לצורך אסור לשאת ולטלטל, אך כשחוק המלכות מחייב שיטלטלו וכלי זיינו יהיה עמו, יש לדון במקום שיש עירוב משום איסור מוקצה, ובמקום שאין עירוב משום איסור הוצאה. והנה לענין מוקצה, הכלי יריה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכשחוק המלכות מחייב לשאתו וכשימצאוהו כשאין נשקו עמו ענוש יענש, ודאי לא גרע מלצורך גופו שצריך לעצם הטלטול, וזהו תכליתו שיהיה עמו ... וראיתי בספר משנה לחם להגרי"י עמדין בשבת פ"ו מ"ד, דלר"א במתניי שם דאמר תכשיטין הן לו, אף שמהני לאפקועי מחטאת מ"מ הוי מוקצה מחמת דמלאכתו לאיסור, וגם יש בהם משום מוקצה דחטרון כיס דומיא דאיזמל ודכוותיה ... וביותר י"ל דבזמנינו דרוב הנושאים הנשק אינו אלא כדי להטיל אימה, ואדרבה אסור לפעול בהם, י"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר ... ולגבי איסור הוצאה. לכאורה הרי משנה ערוכה בשבת דף ס"ג, אך ראיתי בערוך השולחן שם סני"א, שהטעם מפני שדברים אלו אינן תכשיטים בעצם אלא לבעלי מלחמה ... ועכ"פ להערוה"ש, לבעל מלחמה הוי כבגדיו, וע"כ כנ"ל בפ"י המשנה דרק לאינש דעלמא גנאי להתדמות לבעל מלחמה, אבל בעל מלחמה עצמו כיון שדרכו בכך והוצאתם וטלטולם עמהם הוא תכליתם ותועלתם, שריא כשלבוש בהם ... ועכ"פ בנידון דידן, כשהחוק והמשמעת מחייבים שיהיה נשקו עמו בכל מקום, והוי תועלת והצלה לעצמו כנ"ל, לא גרע בבעל מלחמה מקמיע לחולה ... נהייתי ממכתבך ונתתי שמחה בלבי שראיתי שישראל קדושים המה ומדקדקים במצוות בקלה כבחמורה בכל מקום שהם, ושמעתי בשם הרה"ק מוהרמ"מ מרימנאב זי"ע ועכ"י שבזכות אנשי הצבא היהודים יהיה הגאולה השלימה, ובוודאי הכוונה שבכל מקום שהם ובכל מצב שהם נמצאים בו הם מדקדקים ונוהרים על כל קוץ מתוה"ק במצוות קלות כבחמורות במסי"נ ממש, שזכות הזה יעמוד להחיש גאולתינו ופדות נפשינו ע"י בן דוד כהבטחת הרה"ק מרימנאב זי"ע ועכ"י, ויהיו ראויים להכתב באסטרטיא של מלך, כבקידושין ע"י ע"ב, בחיילות של בית דוד משיח צדקינו בב"א. יקותיאל יהודה הלברשטאם".
- 6. שולחן שלמה, סימן ש"ח ס"ק ט"ז (עפ"י שש"כ, פרק כ'):** "ומ"מ מסתבר דרובה או אקדח מותר לטלטלו כדי להפחיד בו את הרואים ולהטיל בהם אימה דמסתבר דשלא בשעת מלחמה רוב תשמישם רק להרתיע משום דהפחדה שפיר חשיב כצורך גופו ... משום דעצם הטלטול הוא הגורם להטיל אימה ... וכיון שכך חושבני דהו"ל ככלי שמלאכתו להיתר הואיל ועומד גם להפחדה ... ואף הכדורים שבתוכו כיון שההפחדה היא גם על ידם הו"ל כחלק מהאקדח ולא דמי לנר שמן ופתילה דהוי בסיס לשלהבת דשאני התם דהשלהבת הוי מוקצה גם כשהוא על הנר משא"כ הכא בשעה שהכדור בתוך הרובה הו"ל כחלק ממנו ומותר שפיר לטלטלו בעודו בתוכו ואפשר גם כשהוא מחוץ לאקדח. ואע"פ שעיקר ההפחדה הוא מפני שעומד ליריה והיריה עצמה הרי אסורה פרט לפיקוח נפש ממש, מ"מ סוף סוף הוא עומד להפחדה".

¹ שאלה הלכתית זו היא מן השאלות המפורסמות ביותר בענייני צבא וביטחון, וזכתה לדיון ענף בין פוסקי הזמן, ובעיקר בספרי הלכות צבא: "שבת ומועד בצה"ל" – איסורי מוקצה בנשק ובחגור (עמוד ק"ל ואילך); הצבא כהלכה, השלמות אות ה'; תחומין ז', "האם נשק הוא מוקצה בשבת?" ועוד ועוד.

7. **תורת המחנה – שבת, מ"ז ב':** "שאלה: האם חיילים המשרתים בבסיס עורפי מאובטח רשאים לטלטל נשק בשבת גם אם עדיין לא טווחו? האם חייל בחופשה שאין באפשרותו להשאיר את הנשק במקום בטוח בביתו, חייב להישאר כל השבת בבית, או שמא רשאי בשל כך לטלטל את נשקו? תשובה: דעת רבים מפוסקי דורנו² שנשק הינו 'כלי שמלאכתו לאיסור', שהרי הפעלתו כרוכה באיסור הבערה, וייעודו להרוג באויב, אלא שלמרות זאת מותר לשאתו לצורך הרתעה, לפי שנחשב כמטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו לדבר היתר³. לעומת זאת יש שנקטו⁴ שבימי שיגרה הנשק מוגדר 'כלי שמלאכתו להיתר', לפי שעיקר השימוש בו הוא לצורך הרתעה, ועל כן מותר לטלטלו לכל צורך, (ואפשר שגם טלטול האפוד בכלל היתר זה). ויש אף שכתב⁵ שמאחר ומותר ללחום בשבת, הנשק והאפוד מוגדרים 'כלים שמלאכתם להיתר', ואין כל מניעה לטלטלם בשבת. עוד יש לציין שמצינו בראשונים⁶ שיש להימנע מטלטול כלי מלחמה בשבת משום מראית עין, שלא יראה כיוצא למלחמה. לפיכך, לאור המציאות הבטחונית המורכבת במדינת ישראל, והחשיבות המערכתית ביצירת הרתעה ויכולת תגובה מיידית באמצעות נוכחות חיילים חמושים בכל מקום, לצד הסכנה העלולה להיווצר מהגעת הנשק לידי גורמים עוינים, באם יושאר בלא שמירה ראויה⁷, אין להימנע מנשיאת נשק אף שלא במקום צורך בטחוני מובהק⁸, מה גם שכפי שהתבאר, יש הנוקטים שבימי שיגרה אין בנשק כלל איסור מוקצה. כל זאת לענין טלטול מוקצה, אך לענין איסור הוצאתו והעברתו במקום שאין בו עירוב, דעת רבים מפוסקי דורנו שאין להקל בנשיאת נשק מחוץ לעירוב אלא דוקא במקום צורך מבצעי, ושישתדל לשאתו כשהוא חגור על גופו, כדרך לבישה. ומ"מ נראה שבשל חשיבות שמירת האווירה התורנית במסגרת הצבאית, ומניעת שחיקה רוחנית של החייל, ניתן במקום שניכרת הנחיצות לכך, לסמוך על שיטת המקילים שנשק נידון כלבוש לחייל, ולצאת עם נשק אל מחוץ לעירוב גם לצורך מצוה, כגון לצורך תפילה בציבור (אך לא לצורך טיול וכד'), וראוי במצבים אלה להוציא את הנשק אל מחוץ לעירוב באמצעות הנחה על מקום פטור, או כשזה עוקר וזה מניח, ולטלטלו בכרמלית פחות פחות מד' אמות, או במידה והדבר לא אפשרי, לשאתו שם בהליכה רציפה ללא עצירת ביניים לצורך מנוחה (אולם מותר לעצור בכדי לסדרו ביתר נוחות על גופו, או בכדי לחצות כביש בביטחה, וכד').

² שו"ת באהלה של תורה ח"ב סימן לב, ילקוט יוסף דיני כלי שמלאכתו לאיסור סעיף ג, ספר בעמק ההלכה ח"א עמוד קכב, וכן שמענו מהגרז"ל נגולדברג ומהגר"ד ליאור (מובא בשו"ת דבר חברון סימן שד). ועיין גם בספר שבת ומועד בצה"ל עמוד קל שכתב בשם הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אויערבך שאין להחמיר בנשק יותר משאר כלים שמלאכתם לאיסור.

³ ועיין בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן קמח) שכתב שאם נושא מתקוף פקודה ובשל חשש מעונש, נחשב הדבר כטלטול לצורך גופו (שהרי אינו נושא בכדי להשתמש בו, אלא רק בכדי שיהיה עימו), וכעין שמצינו במשנה ברורה (סימן שח ס"ק כד) שטלטול תפילין בכדי שישמרוהו מן המזיקין נחשב כטלטול לצורך גופו.

אולם בספר שבת ומועד בצה"ל (שם) העיר על כך שתפילין שומרים מצד עצמותם, ושונה הדבר מנשיאת נשק בכדי להישמר מעונש אם לא ימצא עם הנשק. ובכל מקרה הוסיף שם שאם ניתנה פקודה לשאת נשק ללא כל צורך, יש לפעול לבטלה.

⁴ ספר שולחן שלמה סימן שח ס"ק טז וכו', (ומובא גם בשמירת שבת כהלכתה פ"כ הערה כח), וכן משמע בסוף דברי הדברי יציב שם, וכ"כ בשו"ת המורים בקשת סימן 26 בשם הגר"א נבצל והגר"ד ליאור, וכן האריכו הר"י בן מאיר בתחומין ח"ז עמוד 174, ובספר הצבא כהלכה בהשלמות שבסוף הספר אות ה. ועיין בשולחן שלמה שם שהעיר שכן הדין למרות שכל ההרתעה מהנשק נובעת מהיותו כלי הריגה. יתר על כן, עיין בספר הצבא כהלכה (פרק כג סעיף טז) שאפילו נשק תקול כלול בהיתר זה, הואיל ואף הוא משמש להרתעה. ומ"מ נראה שאמל"ח הנמצאים באפוד (כגון רימון יד וכד'), אינם בכלל זה, שכן קשה לומר שמטלטלם לצורך הרתעה.

ואגב יש להוסיף שמסתבר שיש לחלק בין רימון שמקפידים לייחד לו מקום ונמנעים משימוש בו לשום ענין אחר, ועל כן יש לדונו כמוקצה מחמת חסרון כיס (וכן כתב בשו"ת דבר חברון סימן שז, אם כי בספר שבת ומועד בצה"ל (עמוד קלז) כתב שדינו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור) לבין כדורי רובה שמסתבר שיש לדונם כשמל"א (שהרי כידוע אין קפידא גדולה עליהם, וכן שמענו מהגר"י נויבירט, ברם, בשו"ת באהלה של תורה (שם) נקט שדינם כמוקצה מח"כ הואיל והמערכת אוסרת להשתמש בהם לשום שימוש אחר).

⁵ שו"ת משיב מלחמה ח"ב סימן סא (וסימן סו), וכשיטתו שדרשת חז"ל "עוד רדתה – אפילו בשבת" חידשה שהשבת הותרה בשעת מלחמה, ואינה כפיקוח נפש שרק נדחית מפניה (אולם עיין בספר מלחמות שבת ובשו"ת באהלה של תורה (שם) שחלקו על הבנה זו ונקטו שלחימה מוגדרת כשאר פיקוח נפש, וחז"ל רק הדריכונו שבפיקוח"נ של ציבור יש להרחיב יותר את הפעולות הננקטות).

⁶ רש"י שבת סד ע"ב ד"ה 'כל שאסרו חכמים', ר"ן שם כז ע"א מדפי הרי"ף, וכן הורה במשנה ברורה סימן שא ס"ק כה.

⁷ כן ציינו בספר בעמק ההלכה שם ובספר שבת ומועד בצה"ל עמוד קלד.

⁸ וכעין זה הורה בשו"ת דבר חברון סימנים שד-שה.